నూతన రైతాంగ ఉద్యమాలు - ఒక అభిప్రాయం

1981 మార్చి - ఏప్రిల్ నెలలలో కర్నాటకలోని నిపాణివద్ద పొగాకు పంటకు గిట్టుబాటు ధర చెల్లించాలన్న డిమాండుతో రైతులు రాస్తారోకో చేశారు. 23 దినాల పాటు బొంబాయి - బెంగుళూరు జాతీయ రహదారిమీద వాహనాల రాకపోకలను అటంకపరిచారు. పోలీసులు కాల్పులు జరిపి 11 మందిని చంపారు. ఈ పోరాటానికి నాయకత్వం వహించింది శరద్‌జోషి నెలకొల్పిన షేత్‌కారి సంఘటన. ఇదే సంఘం నాయకత్వంలో అంతకుముందు సంవత్సరం నవంబర్ నెలలో మహరాష్ట్రలోని నాసిక్‌జిల్లాలో రైతులు ఉల్లిపాయలధర పెంచాలని రాస్తారోకో చేసి పోలీసు కాల్పులలో ఇద్దరిని పోగొట్టుకున్నారు. రోడ్డుమీద వాహనాల రాకపోకలను అటంక పరిచే పోరాట రూపానికి 'రాస్తారోకో' అన్న పేరు ఈ నాసిక్ ఉద్యమంతోనే వచ్చిందని అంటారు.

1980లో కర్నాటకలోని మలప్రభ నీటిపారుదల ప్రాజెక్టు ఆయకట్టు ప్రాంతంలో నివసించే రైతులు నీటితిరువాకు వ్యతిరేకంగానూ బెటర్‌మెంట్ లెవీకి వ్యతిరేకంగానూ అలజడి చేసారు. అదే సంవత్సరం హెచ్.ఎస్.రుద్రప్ప నాయకత్వంలో కర్నాటక రైతు సంఘం ఏర్పడింది.

1966లోనే తమిళనాడులో నారాయణస్వామి నాయుడు నేతృత్వంలో తమిళనాడు వ్యవసాయిగళ సంఘం ఏర్పడింది. ఈ సంఘం నాయకత్వంలో 1970-80 దశకంలో కోయంబత్తూర్ జిల్లాకు చెందిన రైతులు పత్తిపంట గిట్టుబాటు ధరకోసం విస్తృతంగా అలజడిచేసారు. పోలీసు కాల్పులలో 35ప్రాణాలు పోగొట్టుకున్నారు.

1972లో గుజరాత్‌లో ఖేదుత్ సమాజ్ ఏర్పడింది. రైతులు ధాన్యం లేవీకి వ్యతిరేకంగా పోరాటంచేసి, తమ డిమాండు ఒప్పుకునేదాకా పట్టణాలకు పాలూ, కూరగాయలూ సరఫరా చేయడాన్ని బంద్‌చేసే పోరాటరూపాన్ని చేపట్టారు. తరువాతి కాలంలో ఇదే సంఘం నాయకత్వంలో రైతులు నీటితిరువాకు వ్యతిరేకంగా పోరాటంచేసారు. అదే రాష్ట్రంలో భారతీయ కిసాన్ సంఘం నాయకత్వంలో 1986 నుండి రైతులు కరెంటు సరఫరాలోని అనిశ్చిత పరిస్థితిని గురించి అలజడి చేస్తూ వున్నారు.

1984లో పంజాబుకు చెందిన భారతీయ కిసాన్ యూనియన్ నాయకత్వంలో 50 వేల మంది రైతులు చండీఘడ్‌లోని గవర్నర్ బంగళాను చుట్టుముట్టి పికెటింగ్ చేసారు. ఈ సంఘం నాయకులు భూపీందర్ సింగ్‌మాన్, బల్బీర్‌సింగ్ రాజేవాల్. కరెంటు బిల్లులను మాఫీ చేయాలన్న డిమాండుమీద ఈ పికెటింగ్ వారంరోజుల పాటు సాగింది.

1988 జనవరి 27 నుండి ఫిబ్రవరి 20 దాకా (అంటే 25 దినాల పాటు) ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని మీరట్ పట్టణంలో మహేంద్రసింగ్ తికాయత్ నేతృత్వంలో కొన్ని లక్షల మంది రైతులు ధర్నాచేసారు. చెరుకు కొనుగోలు ధర పెంచాలని, కరెంటు బిల్లుల బకాయీలు మాఫీ చేయాలని, కరెంటు బిల్లు చెల్లించకపోతే జుర్మానా వసూలుచేయకూడదని, రోజూ 12 గంటలు కరెంటు నిరంతరాయంగా సరఫరా చేయాలని, భూమిశిస్తు, నీటి తిరువా బెటర్మెంట్ లేవీలు తగ్గించాలని, వాళ్ల డిమాండ్లు.

నూతన రైతాంగ పోరాటాలు

ఈ ఉద్యమాలకు ఈ దశాబ్దపు ప్రధాన ప్రజాపోరాటాల జాబితాలో గుర్తింపువచ్చింది. వీటిని 'నూతన రైతాంగ పోరాటాలు' అంటున్నారు (అంటే గతంలో తెలంగాణలోనూ ఇతర ప్రాంతాలలోనూ జరిగిన భూస్వామ్య వ్యతిరేక రైతాంగ పోరాటాలకంటే భిన్నమైనవి అని అర్థం). వీటిని నిర్వహిస్తూ వున్న సంఘాలకూ, వ్యక్తులకూ ఇవ్వాళ వార్తలలో ప్రముఖ స్థానం వుంది. దినపత్రికలు చదివే అలవాటున్న వాళ్లందరూ శరద్ జోషిని గురించి, మహేంద్రసింగ్ తికాయత్‌ని గురించి విని వున్నారు. లక్షలమంది వ్యవసాయదారులు ధర్నాలూ పికెటింగ్‌లూ నిర్వహిస్తున్న ఫొటోను ఇల్లస్ట్రేటెడ్ వీక్లీ అట్టమీద రంగులలో చూసి ఉందరం ముచ్చటపడ్డాం.

ఈ ఉద్యమాల స్వభావం ఏమిటి? వీటి నాయకుల లక్ష్యం ఏమిటి? ఈ రైతులలో నిజంగా రైతులు ఎంత మంది? గ్రామీణ పేదల పట్ల వీళ్ల వైఖరి ఏమిటి? భూస్వాముల పట్ల వీళ్ల వైఖరి ఏమిటి? దేశభవితవ్యంలో ఈ ఉద్యమాల పాత్ర ఏమిటి? ఇత్యాది ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పుకోవలసిన అవసరం ఉంది.

మొదట ఈ సంఘాల గురించి ఉద్యమాల గురించి మరికొన్ని వాస్తవాలు తెలుసుకుందాం. ఈ సంఘాలన్నీ - మినహాయింపు లేకుండ - భూసంస్కరణలనూ కనీసవేతన చట్టాలనూ గ్రామీణ పేదలకు ఇళ్ల స్థలాలు ఇచ్చే పథకాలనూ వ్యతిరేకించాయి. గుజరాత్ ఖేదుత్ సమాజ్ భూ గరిష్ఠ పరిమితిని (లాండ్ సీలింగ్) తొలగించాలనే డిమాండుతో పుట్టింది. తమ సంఘంలో ఎవరయినా చేరవచ్చును గాని కమ్యూనిస్టులు మట్టుకు చేరరాదని నియమం పెట్టింది. తమిళనాడు రైతు నాయకుడు నారాయణస్వామి నాయుడు గ్రామాలలో మెద్యూల్లు కులాలకు ఇళ్లస్థలాలు ఇవ్వడాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ ఆందోళన చేసాడు. ఈ మధ్య కాలంలో ఈ రైతులలో కొంచెం తెలివయిన వాళ్లు - ముఖ్యంగా శరద్ జోషి- వ్యవసాయ కూలీలనూ పేదరైతులనూ కూడ కలుపుకొచ్చే ప్రయత్నంలో భూసంస్కరణలనూ కనీసవేతన చట్టాలనూ వ్యతిరేకించడం మానేసారు గాని ఇప్పటికీ కూడా రైతులకు పట్టణ ప్రాంత బడావ్యాపారస్తులతోనూ ప్రభుత్వంతోనూ వున్న వైరుధ్యాన్ని గురించి ఎంత అలజడి చేస్తారో గ్రామంలోపల పేద-ధనిక వర్గాల మధ్యనున్న వైరుధ్యాన్ని గురించి అంత మౌనంగా వుంటారు. వాదనకు దిగితే, గ్రామంలోపల పేద-ధనిక అనే విభజన తీసుకొచ్చేవారు పెట్టుబడి దార్ల ఏజెంట్లని అంటారు.

ఉద్యమాల స్వభావం

రెండవది, దేశంలోని రైతులకు అనేక సమస్యలుంటాయిగాని ఈ ఉద్యమాలు కొన్ని సమస్యల గురించి మట్టుకే

అలజడి చేస్తాయి. దానిని తప్పుగా భావించనవసరం లేదుగాని ఆ సమస్యలు ఎటువంటివో విశ్లేషించడం అవసరం. వాటిలో మౌలికంగా రెండు రకాలున్నాయి. ఒకటి, రైతులు పండించే పంటలకు గిట్టుబాటు ధర దొరక్కపోవడం రెండు, రైతులు ఉపయోగించే పారిశ్రామిక ఉత్పత్తుల ధరలు అధికంగా వుండడం, వాటి సరఫరా అస్తవ్యస్తంగా వుండడం. అయితే నాసిక్ ఉల్లిపాయల ఉద్యమాన్ని మినహాయిస్తే తక్కిన గిట్టుబాటుధరల పోరాటాలన్నీ కూడా, పారిశ్రామిక ముడిసరుకులుగా ఉపయోగపడే వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల ధరలకే ప్రధానంగా పరిమితం అయినాయి. అందులోనూ పత్తి, పొగాకు, చెరుకు వంటి పంటలకే ప్రధానంగా పరిమితం అయినాయే తప్ప చిన్న పరిశ్రమలకు ముడి సరుకుగా ఉపయోగపడే ఉత్పత్తులగురించి - అముదాలు, వేరుశెనగ, నువ్వులు మొధలయిన నూనెగింజల గురించి - ఎక్కడా చెప్పుకోదగ్గ ఆందోళనలు జరగలేదు. కాని దేశంలోని మొత్తం వ్యవసాయ యోగ్యమయిన భూభాగంలో 8 శాతం మట్టుకే పత్తి పొగాకు చెరుకు పంటల క్రింద వుంది. అదికూడా ఎక్కువగా అభివృద్ధి చెందిన ప్రాంతాలకే పరిమితం అయివుంది. ఆముదాలు, నువ్వులు, వేరుశెనగ తదితర నూనెగింజలు 11 శాతం భూభాగంలో పండిస్తారు. చిన్నరైతులు, కరువు ప్రాంతాల రైతులూ కూడా ఈ పంటలు పండిస్తారు. ఈ వ్యాపార పంటలు కాక, ఎంతో కొంత మార్కెట్‌లో అమ్ముతుంటారు. వరి, గోధుమ, పప్పుదినుసులు మరొక 55శాతం భూభాగంలో పండిస్తారు. వీటి ధరల గురించి ఉపన్యాసాలు ఇవ్వడమే తప్ప ఆందోళనలు నిర్వహించింది లేదు. ఇక తక్కిన 26 శాతం భూభాగంలో పండించే జొన్నలు, సజ్జలు, రాగులు మొక్కజొన్నలు మొదలయిన పంటల గురించి ఈ రైతాంగ ఉద్యమాలనోట ఒక్క మాట సహితం వినము. వీటిని పండించేది ఎక్కువగా వెనుకబడ్డ ప్రాంతాల సామాన్య రైతాంగం. నిజానికి, దేశంలోని వ్యవసాయదార్లలో మరీ పేదవాళ్లను మినహాయిస్తే మిగిలిన వాళ్లంతా ఎంతో కొంత పంటను మార్కెట్‌లో అమ్ముతారు. అయినా ఈ ఉద్యమాలు కొన్ని పంటలకే ప్రధానంగా పరిమితం అయినాయి. బడా పరిశ్రమలు ఏ వ్యవసాయ ముడి సరుకులను వినియోగించుకొని అధిక లాభాలు సంపాదించుకుంటున్నాయో ఆ అధికలాభాలలో కొంత భాగం వ్యవసాయదారులకు ఇప్పించడం ఈ ఉద్యమాల లక్ష్యంగా అర్థం అవుతుంది.

ఇక, రెండవ కోవకు చెందిన సమస్యల గురించి చూద్దాం. కాలవల క్రింద వ్యవసాయం చేసే ప్రాంతాలలో ప్రభుత్వం వసూలుచేసే నీటితీరువా, బెటర్‌మెంట్ లెవీ తదితర వసూళ్లకు వ్యతిరేకంగా ఈ ఉద్యమాలు అలజడిచేస్తున్నాయి. గొట్టపు బావులు లేక పంప్‌సెట్ల సహాయంతో వ్యవసాయం చేసే ప్రాంతాలలో కరెంటు సరఫరాలోని అస్తవ్యస్త పరిస్థితి గురించి, కరెంటు కనెక్షన్ మంజూరులోని అవినీతి గురించి, కరెంటు బిల్లు వసూళ్లను గురించి, ఆందోళనలు చేపడుతున్నారు. అయితే దేశంలోని మొత్తం సేద్యపు భూభాగంలో ఇప్పటికీ 30శాతం మట్టుకే నీటి పారుదల సౌకర్యాన్ని పొందుతోంది. అందులో మూడవ వంతు సాంప్రదాయిక నీటి వసతులయిన చెరువులు, మోటారు బావుల నుండి నీటిని పొందుతోంది. ఈ చెరువుల మరమ్మతు గురించి బావుల నిర్వహణ గురించి నూతన రైతాంగ ఉద్యమాలు ఇప్పటికీ పట్టించుకున్న దాఖలాలు లేవు.

ఎవరికోసం ఆందోళన?

కొందరికే పరిమితమయిన సమస్యలను చేపట్టడాన్ని ఒక తప్పుగా భావించనక్కరలేదుగానీ ఆ కొందరు ఎవ్వరో, తక్కిన సమస్యలేమిటో, చూడవలసిన అవసరం ఉంది. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో ఇవ్వాళ జనం ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలను ఒకసారి ఏకరవు పెడదాం. దేశం మొత్తం మీద తీసుకుంటే అత్యధిక భూభాగంలో నీటి పారుదల సౌకర్యాలు లేవు. భూవనరుల సంరక్షణ సక్రమంగా జరగక, దేశంలో కరువు మళ్లీ ఒక సమస్యగా తయారయింది. కొన్ని లక్షల గ్రామాలకు ఇప్పటికీ కరెంటులేదు. స్కూళ్లు లేవు. ఆస్పత్రులు లేవు. రోడ్లు లేవు. భూమిలేని వ్యవసాయ కూలీలకు, గౌరవప్రదమైన మనుగడకు కావలసిన జీవనం దొరకకపోవడం దేశంలో నూటికి తొంభై గ్రామాలలో వున్న సమస్య. భూసంస్కరణల ద్వారా వాళ్లకు రావలసిన భూమి దక్కలేదు. కనీసవేతన చట్టాలు హామీ యిచ్చే కూలిరేట్లు కొన్ని సంపన్న ప్రాంతాలను మినహాయిస్తే వేరే ఎక్కడా ఇవ్వడంలేదు. వాళ్లకు ఉండడానికి ఇళ్ల స్థలాలుండవు, తాగడానికి నీళ్లు దొరకవు. పొయ్యిలోకి కట్టెలనుండి పశువుల మేత దాకా ఏదీ సక్రమంగా లభ్యంకాదు. ఈ సమస్యలు చాలక వాళ్లమీద కులపరమైన దాడులు దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాలలోనూ జరుగుతున్నాయి. ఇక చాలీచాలని కమతాలున్న రైతులు [illegible] తమ కమతాలను అభివృద్ధి [illegible] నికి నీటి పారుదల వసతి [illegible] డానికీ అవసరమైన [illegible] వాళ్లకు [illegible] కొని బ్రతకలేరు. [illegible] వాళ్ల అవసరాలకు [illegible] [illegible]

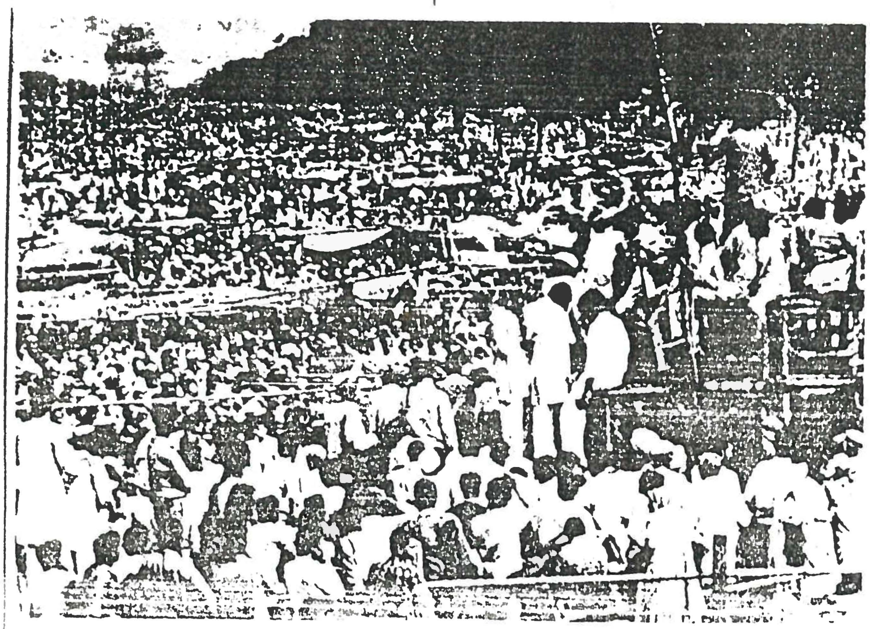

బోట్ క్లబ్ (ఢిల్లీ) వద్ద భారతీయ కిసాన్ యూనియన్ ప్రదర్శన

గల రైతుల విషయానికొస్తే, వాళ్లు ఏ పంటలు పండించినా వాళ్లకు ఉద్యోగులకూ వచ్చే ఆదాయానికీ పొంతన ఉండదు. 1980కి పూర్వం ఎలాగున్నా ఈ దశాబ్ద కాలంలో మట్టుకు వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల ధరలు చాలా వేగంగా పెరుగుతూండడం వాస్తవం. పైగా వ్యవసాయేతర ఉత్పత్తుల నాణ్యతలోనూ సరఫరాలోనూ వున్న అవకతవకలు రైతులకు పెద్ద తల భారంగా తయారయ్యాయి.

ఈ వర్గాలకు పైనున్నది గ్రామీణ భూస్వామ్య పెత్తందారీ వర్గం. దీని పెత్తనం కింద ఇతర వర్గాలు బ్రతుకుతూ వుంటాయి. భూములపైన గుత్తాధిపత్యమే కాక గ్రామ పంచాయితీలు, గ్రామీణ బ్యాంకులు, సహకార సంస్థలు, కాంట్రాక్టులు, పైరవీలు, స్థానిక రాజకీయాలు తదితర అనేక రంగాలలో పెత్తనం వీరిదే. వీళ్లు పట్టణాలలో ఇళ్లు వ్యాపారాలూ పెట్టుకొని పట్టణాలలో లభ్యమయ్యే విద్యా వైద్య తదితర సౌకర్యాలను అన్నింటిని అనుభవిస్తూ వుంటారు. గ్రామీణ ప్రాంతాలకే పరిమితం అయి బ్రతికే రైతాంగానికి మట్టుకు ఏ సౌకర్యాలూ ఉండవు.

క్లుప్తంగా చెప్పుకుంటేనే ఇన్ని సమస్యలు ఉండే గ్రామీణ వ్యవస్థలో కొన్ని సమస్యలను మాత్రం ఎంచుకొని అలజడి చేస్తున్నాయి ఈ నూతన రైతాంగ ఉద్యమాలు. ఈ ఉద్యమాలు గ్రామీణ పేదల సమస్యల పరిష్కారం పట్ల వ్యతిరేకత ప్రదర్శించడమే కాక, గ్రామాలపైన భూస్వాముల పెత్తనాన్ని గురించి ఎన్నడూ మాట్లాడవు. ఈ గ్రామీణ పేదలపైన జరిగే అత్యాచారాలను పట్టించుకోవు. నిరుడు ఒంగోలు దాకా వచ్చిన శరద్ జోషి ఇంకొల్లు మండలంలో ఆత్మహత్య చేసుకున్న పత్తిరైతుల గురించి కన్నీళ్లు కార్చాడు గాని కారంచేడు బాధితులను కనీసం పరామర్శించలేదు.

వికృత వ్యవసాయ విధానం

నిజానికి ఈ ఉద్యమాలు భారత ప్రభుత్వం అనుసరిస్తూన్న వికృత వ్యవసాయ విధానం నుండి పుట్టాయి. ఈ విధానానికి నాంది జాతీయోద్యమంలోనే వున్నప్పటికీ అది 1965-66 సంవత్సరాల కరువు తరువాత స్పష్టమైన రూపం తీసుకుంది. దేశవ్యాపితంగా ప్రభావం చూపిన ఆ రెండేళ్ల కరువు మూడవ పంచవర్ష ప్రణాళికను విఫలం చేసింది. నాలుగవ పంచవర్ష ప్రణాళికను మూడేళ్లు వాయిదా వేయించింది. ప్రభుత్వానికి ఆ దెబ్బతో బెదురు పట్టుకుంది. భూసంస్కరణలను సమగ్రంగా అమలు చేసి భూమి లేని పేదలకు భూమిని పంచి పెట్టి, నీటి వనరుల అభివృద్ధిని భూవనరుల నిర్వహణను శాస్త్రీయంగా చేపట్టి, మొత్తం రైతాంగానికి తమ కమతాలను అభివృద్ధి చేసుకునే అవకాశాలు విస్తారంగా కల్పించే దీర్ఘకాలిక ప్రణాళిక ఆ కరువు సమస్యకు శాశ్వత పరిష్కారం కాగలిగి వుండేది. ప్రభుత్వం అట్లా చేయలేదు. అసలు మొదటి నుండీ కూడ, గ్రామీణ ప్రాంతాలలో స్తోమత వున్న వర్గాల చేతిలో మరింత అధికారాన్నీ వనరులనూ పెట్టడం ద్వారా వ్యవసాయ అభివృద్ధిని సాధించడం అనే పంథాను భారత ప్రభుత్వం అనుసరిస్తూ వుంది. పంచాయితీ వ్యవస్థ, నీటి పారుదల సౌకర్యాలు, సహకార వ్యవస్థ, గ్రామీణ బ్యాంకులు, మార్కెటింగ్ వ్యవస్థ, గ్రామ విద్యుదీకరణ ఈ చట్రంలోనే జరిగింది. 1966 తరువాత 'హరిత విప్లవం' పేరిట వచ్చిన మార్పులు దీనిని కొనసాగించాయి. భూమీ నీటి వనరూలూ ఆర్థిక స్తోమతవున్న వ్యవసాయదారులకు మరిన్ని సౌకర్యాలు కల్పించి, విదేశాలనుండి ఎరువులూ మందులూ అధిక దిగుబడినిచ్చే విత్తనాలూ దిగుమతి చేసివీళ్లకు సరఫరా చేసి, గుత్త పెట్టుబడి దార్లకు లైసెన్సులిచ్చి ఇక్కడే వాటిని ఉత్పత్తి చేసే సౌకర్యం గూడ కల్పించి, తద్వారా వ్యవసాయ ఉత్పత్తిని ఇనుమడింపజేసి కరువు సమస్యను పరిష్కరించాలని భారత ప్రభుత్వం ప్రయత్నించింది. ఈ ప్రయత్నమే 'హరిత విప్లవం'. దీని ఫలితంగా ఆహారధాన్యాల ఉత్పత్తి ఎంత నిజంగానే పెరిగిందిగాని ఆ పెరుగుదల నిలవలేదు. నిలవక పోవడానికి గల కారణాలను ఇక్కడ చర్చించడం వీలుకాదు. అయితే ఆ వైఫల్యం ఫలితాలను గమనించాలి. ఎరువుల ధరలు బాగా పెరిగిపోయాయి. పంట దిగుబడిని నిలబెట్టడానికి సంవత్సరం సంవత్సరం మరింత ఎక్కువగా ఎరువులు వేయవలసి వస్తోంది. కొత్తకొత్త రకం పురుగులు పంటలను తినేస్తున్నాయి. మందులలో కల్తీవల్ల ఎన్ని మందులు వేసినా అవి చావడంలేదు. కరెంటు ఉత్పత్తిలో సంక్షోభం ఫలితంగా గొట్టపు బావులకూ పంప్‌సెట్లకూ కరెంటు సరఫరా సరిగ్గా జరగడంలేదు. ఎలెక్ట్రిసిటీ బోర్డు ఉద్యోగుల అవినీతి ఫలితంగా కరెంటు ఖర్చు తడిసి మోపెడు అవుతోంది. నీటి పారుదల వసతుల నిర్వహణ లోపించడంవల్ల అవి రోజురోజుకూ నిరుపయోగం అవుతున్నాయి.

ఈ సమస్యలన్నీ 1980 నాటికి ఒక స్పష్టమయిన రూపం తీసుకున్నాయి. 'హరిత విప్లవం' ఫలితంగా కొంత డబ్బు సంపాదించుకొని మరింత ఆశపెంచుకున్న వ్యవసాయదారులకు నిరాశ ఎదురయింది. ఆ నిరాశ నిరసనగా మారి ఈ 'నూతన రైతాంగ ఉద్యమాల'కు దారితీసింది. ఈ ప్రాంతాలు ముందునుండీ కూడ సంపన్నమైనవే కావడం వల్ల, అక్కడి వ్యవసాయదారులలో చాలా మంది అప్పటికే పట్టణాలలో ఆస్తులూ, వ్యాపారాలూ, రాజకీయాలలో ప్రాబల్యమూ సంపాదించుకొని ఉన్నందువల్ల, ఉద్యమాలను సామర్థ్యంతో నడపగలుగుతున్నారు. మామూలు రైతులూ పేదరైతులూ కూడ 'పెద్దరెడ్డికి ఒక మూట చిక్కితే నాకు తవ్వెడు గింజలు చిక్కకపోతాయా' అన్నట్టు వెంటపోతున్నారు. కాలువలున్న ప్రాంతాలలో చిన్న రైతులకు కూడ నీటి సౌకర్యం లభిస్తుంది కాబట్టి వాళ్లు కూడ వ్యాపార పంటలు పండిస్తారు. అంతేకాక, పత్తికో చెరుకుకో గిట్టుబాటు ధరకావాలని 'హరిత విప్లవ' రైతాంగం గొడవ చేస్తే, అదే గ్రామంలో నువ్వులో వేరుశెనగలో పండించుకునే రైతులు తమకు కూడ 'గిట్టుబాటు ధర' అనేది కావాలి కాబట్టి తామూ వెంటపోతారు. కాకుంటే, ఈ ఉద్యమకారులు గ్రామీణ ప్రాంతాలలో పట్టణాల పట్ల ఉండే వ్యతిరేకతను చాలా చాకచక్యంగా వాడుకొని జనాన్ని తమ వెంట సమీకరించుకుంటున్నారు. గ్రామీణప్రాంతాల ధనిక వర్గమే పట్టణాలకు తరలి వెళ్లి వర్తకవ్యాపారాలలోనూ రాజకీయాలలోనూ పెత్తనం చలాయిస్తోందన్న వాస్తవాన్ని కప్పిపెట్టి 'పట్టణాలు' అనేవి మొత్తం గ్రామానికి శత్రువులన్న సిద్ధాంతాన్ని చాలా జనాకర్షణీయంగా ప్రచారం చేస్తున్నారు. ఈ అన్ని కారణాల వల్ల, చాలా పరిమితమయిన ప్రయోజనం గల ఈ ఉద్యమాలు బలమైన ప్రజాఉద్యమాల రూపం తీసుకుంటున్నాయి. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో భూస్వాముల పెత్తనాన్ని వ్యతిరేకించని ఉద్యమమేదీ ప్రజాఉద్యమం కాజాలదన్న వాస్తవాన్ని కొంత విజయవంతంగానే కప్పిపెట్టగలుగుతున్నాయి.

--కె. బాలగోపాల్